

Радянсько-фінська війна. Прорив лінії Маннергейма 1939-1940

У цій книжці описано Радянсько-фінську війну, яка розпочалася в листопаді 1939 року.

Радянський Союз не розраховував зустріти опір фінів, але вони виявилися гідними супротивниками, і почалася одна з найважчих військових кампаній Другої світової війни.

ЕЛОЇЗА ЕНГЛ, ЛАУРІ ПААНАНЕН

РАДЯНСЬКО-ФІНСЬКА

ВІЙНА

ПРОРИВ

ЛІНІЇ МАННЕРГЕЙМА

1939-1940

Mannerheim-linja

Видавництво

«К Н Т»

Київ - 2024

УДК 94(100-87)''1939/40''

Е 61

Eloise Engle, Lauri Paananen
THE WINTER WAR
THE SOVIET ATTACK ON FINLAND
1939–1940

Переклад українською — *Антоніна Стахно*

Енгл Елоїза, Паананен Лаурі

Е 61 Радянсько-фінська війна. Прорив лінії Маннергейма 1939-1940. / Елоїза Енгл, Лаурі Паананен. — Київ: Вид. «КНТ», 2024. — 306 с.

ISBN 978-611-01-3166-7

У цій книжці описано Радянсько-фінську війну, яка розпочалася в листопаді 1939 року. Радянський Союз не розраховував зустріти опір фінів, але вони виявилися гідними супротивниками, і почалася одна з найважчих військових кампаній Другої світової війни.

ISBN 978-611-01-3166-7

© Видавництво «КНТ», 2024.

ПЕРЕДМОВА

Якби вам у 1939 році довелося вирушити в дорогу від Північного Льодовитого океану до міста Ленінграда вздовж радянсько-фінського кордону, подорож ваша виявилася б не з легких. Кордон, що розділяє дві держави, був лише широкою смугою, що прорізає лісові хащі, або лінією, що в'ється навколо озер і річок. Уздовж усього шляху на перетинах доріг і на інших ділянках, що потребують особливої уваги, розташовувалися численні прикордонні пости. На радянському боці віднедавна була сконцентрована велика кількість військ, до східного кордону Фінляндії простяглися нові залізні та шосейні дороги.

Прикордонники обох держав, які мали змогу спостерігати за діями сусідів, не відчували симпатій один до одного. Один іноземний кореспондент писав, що вони були схожі на «розділених лише парканом з колючого дроту розлючених биків із сусідніх ферм». Сам по собі цей факт не був чимось незвичайним: у геополітиці дрібні прикордонні конфлікти не рідкість, особливо коли йдеться про протилежні політичні

погляди. Але у світлі міркувань безпеки Радянського Союзу кордон проходив занадто близько від Ленінграда. Так, принаймні, стверджував СРСР.

Саме тоді, пізньої осені 1939 року, і почалася так звана Зимова війна. СРСРівці не розраховували зустріти опору фінів. У своїх мемуарах Микита Хрущов писав:

«Нам потрібно було всього лише прикрикнути, і фіни б підкорилися. Якби цього не сталося, було б достатньо одного пострілу, щоб фіни підняли руки і здалися. У всякому разі, думали ми саме так»[1].

Колишній радянський лідер продовжує: «Фіни виявилися чудовими солдатами. Незабаром ми зрозуміли, що цей шматок нам не по зубах»[2]. Протягом 105 днів 1939-1940 років велася одна з найважчих військових кампаній раннього періоду Другої світової війни.

В умовах світової війни ця кампанія була відносно невеликою, і тим не менш, за різними оцінками, з фінської та радянської сторони в ній брали участь 2 мільйони солдатів. Радянський Союз втратив приблизно 1000 літаків і 2300 танків. Лише 1970 року у своїх мемуарах Хрущов опублікував втрати СРСРівців – 1 мільйон осіб.

Опір фінів «Великому ведмедю» викликав загальну повагу, усім світом прокотилася хвиля протестів, результатом агресії стали виключення СРСР із Ліги Націй і таємні посмішки нацистів з приводу невдачі СРСРівців на Півночі. Хрущов пише: «Німці з неприхованою радістю спостерігали, як ми зазнаємо поразки від фінів»[3]. Тут Червона армія нарешті показала себе в дії. Цілком ймовірно, саме ця кам-

панія змінила весь малюнок Другої світової війни, якщо не саму світову історію.

На Заході досі ще пам'ятають час, «коли фіни розбили СРСРівців», але світло цієї перемоги з роками потьмяніло. Нехай жодна з країн і не прагне повторити подвигів тієї епохи, але західні військові навчальні заклади досі запитують відомості про тактику Зимової війни, а на виданий у Швеції довідник з цієї тематики зазвичай роблять посилення. Сьогодні фіни через «ненадійне» географічне положення своєї країни воліють стоїчно знизувати плечима і повторювати: «Що ж, ми пережили це. Тепер давайте рухатися вперед і не думати про минуле». У Фінляндії лише ветерани тієї війни іноді згадують про неї вечорами за чаркою горілки.

Для простоти позначення вищих військових звань радянських офіцерів автори вирішили дотримуватися фінських звань. Під час Зимової війни в Червоній армії існували такі звання, як комбриг (командир бригади), комдив (командир дивізії) і командарм (командувач армією). Після війни ці звання були скасовані, і генерали знову стали генералами.

Ця книжка не є авторським тлумаченням історії, її не писали за завданням, на неї не виділяли жодних коштів, і за її написанням не здійснювали контролю ні з боку приватних компаній, ні з боку урядових установ. Але слід зазначити, що нам було надано значну допомогу приватними особами, без чієї підтримки ця книга не могла б бути написана. Ми в боргу перед цими людьми і сердечно дякуємо їм. Водночас ми приймаємо на себе всю повноту відповідальності за помилки у фактах або їх тлумаченні.

Елоїза Енгл, Лаурі Паананен

СЛОВА ПОДЯКИ

Починаючи збір матеріалів про Зимову війну, автори повністю усвідомлювали, що без співпраці і допомоги з різних джерел неможливо точно і достовірно описати титанічну боротьбу Фінляндії через 30 років після її закінчення. Лише завдяки ентузіазму і прихильності ідеї людей, які добровільно жертвували своїм вільним часом, написання цієї книги виявилось можливим.

Ми висловлюємо величезну подяку матері одного з авторів, Еліні Паананен, яка розшукувала старі й нові видання про війну в книжкових магазинах Стокгольма та Гельсінкі. Вона підбирала газетні вирізки, фотографії та постійно надавала таку необхідну завжди моральну підтримку.

Для перекладу з німецької мови нам пощастило знайти Лідію Маршалку, латишку за національністю, яка працює в Бібліотеці Конгресу США. Лідія була солісткою опери в Латвії аж до вторгнення СРСР, потім емігрувала до Англії, а пізніше до Сполучених Штатів. З огляду на зазначені причини

вона виконала величезну роботу «не за обов'язком, а за покликом обов'язку».

Полковник Матті Фрік, який працює в посольстві Фінляндії у Вашингтоні, вельми щедро розпоряджаючись своїм вільним часом, ділився особистим досвідом участі в Зимовій війні. Він також надав у наше розпорядження написані полковником Й. А. Ярвіненом найцінніші книжки з тактики, які донині використовують як навчальні посібники у військових академіях Швеції. Особливою подякою заслуговує і син полковника Ярвінена, майор Оллі Ікі-Ярвінен, який працює в міністерстві закордонних справ у Гельсінкі, за дозвіл використати роздуми його покійного батька в епілозі цієї книги.

Полковник фінської армії (у відставці) Кейо Мікола, який працював в Інституті військової історії в Гельсінкі, був особисто знайомий з багатьма офіцерами, які брали участь у Зимовій війні. Він надав у розпорядження авторів біографічні відомості, а також іншу цінну інформацію, використану для посилань. Капітан військово-морських сил Фінляндії Аарно Койвісто забезпечив авторів матеріалами про роль військово-морського флоту під час конфлікту. Помічник військового аташе посольства Фінляндії майор Пертті Йокінен надав можливість користуватися вельми корисною літературою і допомагав нам у налагодженні контактів. Військовий аташе посольства Фінляндії полковник Олаві Лехті забезпечив корисною інформацією з перших рук.

Роздобути фотографії та карти для ілюстрації бойових дій тридцятирічної давності було справою нелегкою. На щастя, гельсінкське видавництво «Вернер Седерстрем» щедро поділилося чудовими фотографіями, які раніше не публіку-

валися за межами Фінляндії. Виявляючи люб'язність, пані Сінікка Курікка виконувала будь-які прохання авторів. Туристичне бюро Фінляндії, Інститут військової історії, Генеральний штаб і навчальна дивізія в Гельсінкі також надали авторам фотографії та біографічні матеріали.

Значна частина досліджень проводилася в Бібліотеці Конгресу США, де завідувач абонементом пан Леджер Х. Б. Обір люб'язно дозволяв авторам брати літературу кількома мовами для роботи над книгою. Паулі Пайупуро та Еско Лехмус із «Лехмус Оу» в місті Тампере, Фінляндія, надали в наше розпорядження унікальні карикатури часів війни. Відомий продюсер документальних фільмів фінського телебачення Яаакко Яхнукайнен сприяв налагодженню корисних контактів з істориками, які знаються на цій тематиці.

Бібліотеки графства Ферфакс (штат Вірджинія, США) і, зокрема, відділ Бібліотеки імені Вудро Вільсона у Фоллс-Черч були завжди готові займатися пошуком необхідних матеріалів, хоч би якими дивними часом не здавалися запити авторів. Офіцери інформаційного підрозділу Пентагону допомагали консультаціями з військової термінології.

Неможливо висловити словами подяку авторів за поради, консультації та підтримку письменницькій подружній парі, яка пише разом під псевдонімами Ерік Беррі та Герберт Бест.

ВСТУП

У 1924 році, коли Фінська національна авіакомпанія (FINNAIR) почала свою роботу, пілоти, що літають над засніженими просторами своєї батьківщини, часто відчували труднощі, де їм приземлитися. У хутряних шоломах, окулярах і з білими шарфами, що майоріли на вітрі, вони знижувалися над полем якоїсь ферми і кричали: «Де Фінляндія?»

У 1939 році значно більша кількість людей ставила те саме запитання. Фінляндія раптово стала дуже популярною у світі.

Звучало не тільки питання: «Де Фінляндія?». Запитували: «Що таке Фінляндія?»

Фінляндія – рідкісна за світовими мірками «недонаселена» країна, де 4,5 мільйона людей розселилися на території в 130 тисяч квадратних миль. Країна лісів і озер, за площею вона у вісім разів більша за Данію. Взимку тут дуже холодно, третина території розташована за Полярним колом. На сході вона межує з рос*єю, а на заході – зі Швецією. Пе-

ретворитися на замерзлу пустелю або ще одну Антарктиду їй не дає тепла течія Гольфстрім, що впадає на півдні в Балтійське море і несе свої води в Північний Льодовитий океан. Низка північних портів, наприклад Петсамо, ніколи не замерзають. Лише найсильніші здатні вижити в цій країні. І тільки дуже могутній і впевнений у собі завойовник наважиться напасти на неї взимку.

Фіни – нація першопрохідців. Вони заселили свою країну на ранніх етапах залізного віку, перебравшись сюди через вузьку протоку з Естонії та Латвії. Вони не належать до нордичної раси і не є, як багато хто досі вважає, нащадками монголів. Їхня мова належить до фінно-угорських мов, як естонська та угорська, а національний епос «Калевала», яким так захоплювався Лонгфелло[4], ґрунтується на усній поетичній творчості та міфах фінно-угорських народів.

Коли заголовки газет в усьому світі вперше почали повідомляти про прикордонні суперечки між Фінляндією і Радянським Союзом, читачі нечітко уявляли собі Фінляндію і народ, який там живе. Фіни часто їздили за кордон, але лише деякі західні туристи докладали зусиль, щоб відвідати цю невелику республіку, що знаходиться «на відшибі». Американці з симпатією ставилися до народу країни, яка єдина з країн-боржників після Першої світової війни, вчинивши чесно, наполягла на поверненні боргу Сполученим Штатам.

Меломани в усьому світі захоплювалися музикою Яна Сібеліуса[5], чия симфонічна поема «Фінляндія» настільки зворушливо відображає особливості його рідної країни, політичну напруженість і війни, а також дух народу. На Олімпійських іграх 1936 року в Берліні фінські атлети завоювали

сім золотих, шість срібних і шість бронзових медалей, посівши в командному заліку четверте місце слідом за Німеччиною, США та Італією. Ще раніше, у 20-х роках, бігун на довгі дистанції Пааво Нурмі став легендою трьох Олімпіад за свої швидкісні якості та витривалість. У 30-х роках блакитноокі та світловолосі фінські красуні з витонченими фігурами вибороли безліч призів на конкурсах краси, і багато хто почав підозрювати, що фіни не завжди ходили з ножами на ведмедів або якимось іншим чином проявляли свої варварські нахили.

Пристрасть фінів до чистоти була добре відома, але консервативні американці частенько з підозрою ставилися до їхніх саун: подумати тільки, голяка митися цілими сім'ями! Дивно, але, куди б не їхали фіни, де б не жили і з ким би не знайомилися, про них завжди складалося сприятливе враження.

Століттями Фінляндія була чимось на зразок «боксерської груші» для могутніх сусідів: для Швеції зокрема. Через відсутність у неї чіткої політичної або суспільної структури, здатної об'єднати роздроблені поселення, у Середні віки Фінляндія поступово опинилася у владі шведів. До кінця XIV століття вона фактично перетворилася на провінцію Шведського королівства. Шведські політичні та культурні підвалини насильно насаджували на новій території, навіть шведську мову використовували як офіційну, нею викладали в навчальних закладах і видавали книги. Лише завдяки своїй небаченій впертості фіни відмовлялися забути свою стародавню мову, тому в розквіт шведської могутності не більше 20 відсотків фінів використовували шведську мову як рідну або вивчену. Пізніше Фінляндія стала двомовною країною.

Протягом трьох століть, перш ніж відійти до рос*ї, країна була втягнута у війни, які тривали загалом понад 80 років, а викликані ними голод і хвороби дедалі сильніше послаблювали її. Дванадцять великих воєн між Швецією і рос*єю велися на фінській території, а під час Тридцятирічної війни Фінляндія була змушена укомплектувати своїми громадянами одну третину армії короля Густава-Адольфа. У період між 1710-м і 1721 роками Фінляндія була частково або повністю окупована рос*йськими арміями, чий вандалізм і вчинені злочини змусили завмерти нормальне життя, цілі міста лежали в руїнах, а населення Фінляндії скоротилося на чверть.

Приєднання Фінляндії до рос*ї 1809 року стало частиною перекроювання карти Європи, що відбувалося під час Наполеонівських воєн. Протягом ХІХ століття Фінляндія, будучи наділений самоврядуванням Великим князівством у складі рос*ї, дала її армії близько 400 генералів і адміралів і забезпечувала постійний приплив інших офіцерів. Найвидатнішим серед них був маршал Карл Густав Маннергейм, який вступив на службу до імператорської гвардії 1890 року. Згодом, 1918 року, він очолив рух Фінляндії за незалежність і бився з СРСРівцями під час Зимової війни.

І нехай між народами двох країн існували цілком теплі стосунки, частина фінів відчувала занепокоєння, що подібна гармонія призведе до повної русифікації країни. Гасло того часу – «Ми більше не шведи, ми не станемо СРСРівцями, тому давайте будемо фінами» – звучало довгі роки, але політичний рух на його підтримку так і не зміцнів.

Після вбивства 1881 року Олександра ІІ і воцаріння Олександра ІІІ настав час утисків. СРСРівці стали здійсню-

вати контроль за фінськими університетами, судами і пресою, але найгірше почалося зі сходженням на престол Миколи II. Новий царський генерал-губернатор Микола Бобріков призначив СРСРівців на всі адміністративні пости у Фінляндії, а рос*йська мова стала офіційною мовою країни. Право ухвалення законів Фінляндії було передано рос*йському уряду, фінські збройні сили увійшли до складу імператорської армії, а будь-якого фіна за непокору наказам засилали до Сибіру. Улюбленим спортом СРСРівців у період правління Бобрікова стало побиття нагайками городян на площах Гельсінкі. До 1914 року самоврядування, яким нехай і незначною мірою, але все-таки користувалися фіни, перестало існувати. Ненависть до рос*ї поглиблювалася і міцніла.

У цей період невеликі групи активних громадян намагалися скинути правління СРСРівців і домогтися незалежності Фінляндії. Не маючи власної армії під час Першої світової війни, Фінляндія використала цей час для створення своїх збройних сил. Оскільки Швеція заявила про свій нейтралітет, фіни звернули свої погляди на Німеччину, яка вела війну з рос*єю.

Німці з радістю відгукнулися на благання про допомогу і в 1915-1916 роках таємно прийняли 2 тисячі фінів до військової школи в Гамбурзі, яка знаходилася неподалік від Гамбурга, де з них було сформовано 27-й королівський прусський егерський батальйон. Першим фінським військовим підрозділом зі 183 осіб командував досвідчений німецький офіцер – майор Максиміліан Байер, чий суворий вишкіл викував з новобранців першокласну групу командирів.

Лютнева революція 1917 року в рос*ї поставила перед Фінляндією питання: яким буде тепер її становище? 6 грудня Фінляндія офіційно проголосила свою незалежність, а в останній день 1917 року уряд Леніна визнав нову державу. Тепер Фінляндія залишилася одна віч-на-віч із бурями, що вирують за кордоном і збираються у неї вдома.

На практиці передача повноти влади рос*єю Фінляндії не викликала особливих проблем, бо протягом тривалого часу в минулому Фінляндія вже була незалежною як від Швеції, так і від рос*ї державою. Вона мала демократичну конституцію та уряд, але не володіла достатнім політичним досвідом. За проведені без нормального уряду роки накопичилося чимало серйозних соціальних проблем, і давно назріла необхідність реформ.

У січні 1918 року хвиля терору стала передвісником трагічної Громадянської війни. Боротьбу з терористами повела Біла гвардія, очолювана тоді ще генералом Маннергеймом.

І хоча проблеми були здебільшого внутрішніми, з Фінляндії не були виведені і, як і раніше, залишалися на її території 20 тисяч рос*йських солдатів, які приєдналися до Червоної гвардії Фінляндії. Головною метою Маннергейма стало позбавлення Фінляндії від цих більшовицьких сил, але фінський уряд, відчуваючи нетерпіння, звернувся по допомогу до Німеччини. Всупереч бажанню Маннергейма 8 тисяч німецьких солдатів у квітні висадилися у Фінляндії, а до середини травня війна за незалежність повністю завершилася.

Фінляндії вдалося уникнути комунізму, але вона перетворилася на державу з чітко вираженою пронимецькою

політикою. У неї було безліч невирішених конституційних проблем, і на усунення існуючих політичних чвар були потрібні довгі роки. Укладене в листопаді перемир'я поклато край Першій світовій війні, і Фінляндії впритул довелося зіткнутися з настільки бажаною для неї протягом багатьох років незалежністю, перед якою вона, нарешті здобувши її, почала відчувати страх. Зрештою було досягнуто згоди про республіканську форму правління, і в липні перший президент Фінляндії, професор К. І. Штольберг, вступив на посаду.

Тартуський договір офіційно поклав кінець пануванню рос*ї, народилася незалежна Фінляндія, хоча й «не зі срібною ложкою, але з кинджалом у зубах».

У рос*ї наполеглива і непохитна боротьба фінів за право жити власним життям викликала люту ненависть комуністів. Вони постійно журилися про «надання» Фінляндії незалежності, а багато хто з них був переконаний, що вміло проведена підривна діяльність, пропаганда та економічний тиск поставлять фінів на коліна.

Своєю чергою, фіни виховали в собі майже фанатичну ненависть до комунізму і почуття переваги над СРСРівцями. Їхнє знання менталітету СРСРівців було результатом тривалого спілкування, а зовсім не пояснювалося спільністю способу життя, поглядів або походження.

На додачу до розбіжностей у загальнолюдському плані фіни відчували, що за останні 20 років їм удалося досягти вищого рівня культури і життя, ніж СРСРівцям; їм удалося послабити тягар злиднів і домогтися вражаючих результатів у промисловості й торгівлі за рахунок однієї з найуспішніших

у світі систем кооперації. Їм зовсім не хотілося опускатися до рівня рос*ї, коли зажеврило світло нового життя.

З огляду на географічні особливості своєї країни та історії фіни – вкрай непрості за своїм характером люди, норавливі, вперті й часто загадкові; коріння їхнього походження до кінця невідоме, вони мають власну мову, масу діалектів і лише їм одним властивих дивацтв. Відмінностей у зовнішності та складі характеру серед них значно більше, ніж у країнах, що в десятки разів перевершують їхню країну за чисельністю населення, тому «світловолосих і блакитнооких фінів» з туристичних перспектив зовсім не можна розглядати як типових представників нації.

Незважаючи на існування кількох етнічних груп фінів, які різними шляхами дісталися до своєї країни, влаштувалися на одній території і залишилися тут жити, всі вони володіли національною рисою характеру, іменованою фінською *sisu*, що у вільному перекладі означає «мужність», а також не меншою мірою були наділені завзятістю. І те й інше гідне захоплення при втіленні в рішучість долати труднощі, але здатне вивести з себе, стаючи очевидним прокляттям. Ці якості допомагали фінам долати перешкоди, зведені на їхньому шляху історією і географією. А якби трапилося напасти на них ворогові, ці риси ставали головною опорою народу.

Зміст

ПЕРЕДМОВА	3
СЛОВА ПОДЯКИ	6
ВСТУП	9
ПРОЛОГ	17
РОЗДІЛ 1	
«ВАМ У ФІНЛЯНДІЇ НЕМОЖЛИВО ЗБЕРЕГТИ НЕЙТРАЛІТЕТ».....	19
РОЗДІЛ 2	
30 ЛИСТОПАДА 1939 РОКУ: «НАШІ КОРДОНИ ГОРЯТЬ!»	38
РОЗДІЛ 3	
ГЕЛЬСІНКИ У ВОГНІ	48
РОЗДІЛ 4	
МАРШАЛ МАННЕРГЕЙМ І «БЛІЦКРИГ» НА КАРЕЛЬСЬКОМУ ПЕРЕШИЙКУ...57	
РОЗДІЛ 5	
РАДЯНСЬКІ ТАНКИ І ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ ЗІ СПИРТНИХ НАПОЇВ ВСТУПАЮТЬ У ВІЙНУ.....	73
РОЗДІЛ 6	
ЛЬОДОВЕ ПЕКЛО ЗИМОВОЇ ВІЙНИ	83
РОЗДІЛ 7	
РАДЯНСЬКІ БОМБИ І ВИСТУПИ НА ПІДТРИМКУ ФІНЛЯНДІЇ ЗА КОРДОНОМ....89	
РОЗДІЛ 8	
ВІЙНА В ПОВІТРІ.....	103

РОЗДІЛ 9

ПЕРШИЙ ВЕЛИКИЙ НАСТУП СРСРІВЦІВ У КАРЕЛІЇ:

НАВЧАННЯ «БЕЗ ВІДРИВУ ВІД ВИРОБНИЦТВА» ДЛЯ ЧЕРВОНОЇ АРМІЇ..... 114

РОЗДІЛ 10

ЗАХИСНИКИ КАРЕЛІЇ ПЕРЕХОДЯТЬ У КОНТРНАСТУП..... 128

РОЗДІЛ 11

НА ПІВНОЧІ ДИКІЙ... 144

РОЗДІЛ 12

У КЛІЩАХ..... 160

РОЗДІЛ 13

БОЙОВІ ДІЇ ЗА ПРИНЦИПОМ «МОТТІ»..... 179

РОЗДІЛ 14

НАСТУП ТИМОШЕНКА..... 198

РОЗДІЛ 15

ВАЖКЕ РІШЕННЯ 213

РОЗДІЛ 16

ДИВО В КОЛЛАА 220

РОЗДІЛ 17

ФІНЛЯНДІЯ В ЖАЛОБІ..... 230

ЕПІЛОГ

СНІГ ЗАМІТАЄ СЛІДИ..... 241

ДОДАТОК 243

ІЛЮСТРАЦІЇ..... 257

Примітки 295

ХУДОЖНЄ ВИДАННЯ

Елоїза ЕНГЛ, Лаурі ПААНАНЕН

РАДЯНСЬКО-
ФІНСЬКА ВІЙНА
ПРОРИВ ЛІНІЇ
МАННЕРГЕЙМА 1939-1940

Переклад українською — *Антоніна Стахно*

Підписано до друку 01.05.2024 р. Формат 60x84 1/16.
Друк цифровий. Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman.
Ум. друк. арк. 19,15. Тираж 300 прим.

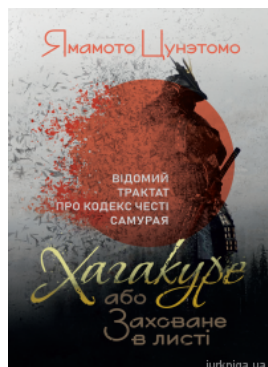
ТОВ «КНТ»

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції ДК № 581 від 03.08.2001 р.

Книги, які можуть вас зацікавити

33 стратегії війни

Хагакуре, або Заховане в листі. Відомий трактат про кодекс честі самурая

Ближній бій. Місто, забудова, вулиця. Уроки битви та вправи

Нове покоління російських війн

Військові операції на урбанізованій місцевості (MOUT). Бойовий статут морської піхоти США (MCWP)

Про тактику. Теорія перемоги в бою

Перейти до галузі права
Військове право

[Перейти на сайт →](#)